Стаття надійшла до редакції 26. 04.13.

Завадская О.В., проф.,
Национальная Акакдемия Службы Безопасности Украины

ИНТЕРДИСКУРСИВНОСТЬ КАК СИСТЕМООБРАЗУЮЩИЙ ПАРАМЕТР ОФИЦИАЛЬНЫХ ВЕБ-САЙТОВ ИНСТИТУТОВ СЕКТОРА БЕЗОПАСНОСТИ

В статье рассматривается роль разных типов дискурсов в сетевых ресурсах спецслужб Украины, их особенности и системообразующие функции.

Ключевые слова: *интердискурсивность, юридический дискурс, публицистический дискурс, исторический дискурс.*

Zavadska O.V., prof.,
Nationale Academy Secutity Services of Ukraine

INTERDISCURSIVITY AS A SYSTEM GENERATING PARAMETER OF OFFICIAL WEBSITES OF SECURITY SECTOR INSTITUTIONS

The role of different discourse types on web-resources of secret services of Ukraine is considered, their characteristics and system generating functions are studied.

Key words: *interdiscursivity, legal discourse, publicistic discourse, historical discourse*

УДК 81'373.4:001.4:59

Загоруйко А., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЗООНІМ "СОБАКА" ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ У ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ РІЗНИХ НАРОДІВ

У статті розглянуто зоологічний термін "собака", а саме історію його походження, функціонування і трактування у лінгвокультурному просторі різних народів; досліджено процес адаптації терміна "собака" в українській мові.

Ключові слова: *зоологічна термінологія, психопомп, фразеологізм, адаптація.*

З утворенням незалежної держави з новою силою активізувалося питання дослідження, стандартизації та кодифікації термінології, зокрема зоологічної, що зумовлено поступом зоології у багатьох сферах суспільної діяльності як окремої біологічної науки. Слід зазначити, що протягом багатьох століть словникова база зоологічних термінів не лише розширювалась, але й семантично збагачувалася. Метою нашої статті є дослідження семантичної еволюції зооніма *собака* та історії його функціонування у різних лінгвокультурних вимірах, зокрема його адаптації в сучасній українській мові.

Надзвичайно багато історичних та літературних пам`яток Стародавнього світу, які мають певні відомості про собак, дійшли до наших часів. Про різноманітність порід собак стародавніх цивілізацій свідчать збережені зображення собак, а також письмові свідчення. У творах Арістотеля Стагіріта наводяться породи собак, які були поширені у Греції: великі епірські пастуші собаки (Ἤπειρος), які охороняють стада овець і античних тварин; молоські (з Молосси), невеликі за розмірами, що використовуються на полюванні (Μολόσσος); лаконські (спартанські) (Λακώνικος); ціренські (з Кіренаїки), що розглядалися як вовчі покручі (Κυρηναίκος); єгипетські, ймовірно, малися на увазі породи, вивезені з Єгипту (ймовірно і хорти) (Εὐγήπτος); індійські, створені шляхом схрещування собак з диким звіром, подібним до собаки (Ἰνδικός); він допускав існування індійських собак і в дикому і в домашньому середовищі; мелітійські, з острова Меліта, карликові (Μελήτος). [Арістотель, 1996, 348].

Марк Теренцій Варрон у своєму трактаті *"Rerum Rusticarum" ("Про сільське господарство")* також багато уваги приділив едиції різних порід собак, зокрема згадуються породи: лаконська (Λακώνικος), епірська (Ἤπειρος), які з часом перейшли в західну Європу, зокрема молоси, до яких були віднесені також індійські, названі згодом тибетськими, до мелітійських пізніше були віднесені болонки. [Варрон, 1963, 255].

Прикладом одомашненої собаки у Стародавньому Римі служить молоська порода собак. Це римський сторожовий собака, названий *molossus,* докладно описаний римським автором Колумелла в I столітті до нашої ери у книзі *"De rei rustica"* (*"Про сільське господарство")*. Сьогодні ця порода номінується *Cane Corso*, що з італійської перекладається як *сторожовий пес*.

Існує декілька версій походження назви породи *Cane Corso*. З точки зору філологів, італійське слово *corso* прийшло, як і сама порода, зі Сходу і походить від грецького *χόρτος* "двір, загорода, обгороджене місце", *Cane* з італійської перекладається як *собака*, отже *Cane Corso* можна трактувати як "собака, що охороняє двір" або "собака для внутрішньої охорони". [див.: Старобогатов, 1990, 65].

Згідно з іншою версією, *Corso* походить від латинського іменника *cohors*, що також означає "обгороджене місце, двір". Доктор Стефано Гандолфі поділяє цю думку і припускає, що якщо *Corso* походить від латинського *cohors*, пов'язаного з преторіанськими когортами, які супроводжували й охороняли римських воєначальників, то й собаки, яких так називали, були охоронцями ще з античних часів. Або ж це слово походить від римського *coorte*, що також свідчить про давню функцію охоронця. Гандолфі вважає, що терміном *Corso* називали всі молоські породи Італії, оскільки це кельтське слово означає "міцний, витривалий". Той же корінь знаходимо в англійському *coarse*, що перекладається як "сильний, могутній". Можливе також походження цієї породи від італійського слова *corsiero* – "бойовий кінь, скакун або бігун" [див. детальніше: Старобогатов, 1990, 61].

Культурно-символічна історія реалії, номінованої зоотерміном *собака,* давня й цікава. Зокрема, ця тварина символізує вірність, пильність, і разом із соколами – вельможність. Вона привертала увагу багатьох дослідників. Плутарх стверджував, що собака є символом консервативного, пильного філософського начала у житті. У Єгипті та Шумерах ця тварина асоціюється з посланцями богів, а також ототожнюється з богами руйнування; вона – невід`ємний атрибут образу Анубіса і Гермеса. Вважалося, що вбивати цю святу тварину (як і видру) є великим гріхом. У Гекати були свої улюблені бойові пси. Собака супроводжує Пастиря Доброго, він є супутником цілителів, таких як Ескулап, а також усіх мисливців та Богинь-Матерів. Мати-Богиня часто номінувалася цим терміном і зображувалась як цуценя чорного собаки, тим самим уособлюючи чаклунство, диявольські сили, прокляття і смерть. Цим істотам приписували надзвичайні сили, зокрема, собаки в образі вітрів могли прогнати вепра-зиму або подолати засуху, ув`язнити ворогів світла. Ця тварина є міфічним героєм, так, вона виступає заступником мертвих перед богами підземного світу. В африканських племенах, а також у народів Океанії, собака є культурним героєм. Він асоціюється з винахідником вогню і виступає у функції Прометея. В алхімії собака з вовком

уособлюють дуальну природу Меркурія, філософської ртуті, ноус. У американських індіанців ця тварина ототожнюється з койотом, провісником грому, приносить дощ і в той же час є винахідником вогню. Щоб піднести молитви до іншого світу, ірокези приносили в жертву під Новий Рік білого собаку. У ацтеків Ксолтль, Бог Смерті і призахідне сонце, має голову собаки і є покровителем цієї тварини. Собака був психопомпом – одним із культових епітетів Гермеса, який приводив тіні померлих до царства Аїда; собаку часто приносили в жертву біля гробниці, щоб він супроводжувала померлого в дорозі на той світ. Останнім знаком мексиканського зодіаку, що представляє період хаосу, був собака, який символізує смерть і, одночасно, воскресіння. У буддизмі Левовий Собака – страж Закону, нерухоме підпорядкування і придушення пристрастей через Закон; виступає атрибутом Ями, Бога Мертвих. У кельтів асоціюється з цілющими водами і супроводжує богів полювання, війни і героїв, а також бога-цілителя Ноденса. Суцеллоса також супроводжує собака. У китайців ця тварина символізує вірність, відданість; прихід собаки пророкує майбутнє процвітання. У християн вона уособлює пильність, безпеку та подружню вірність. Чорні та білі собаки – знаки ордена Домініканців. У єгиптян він сокологоловий провідник до солярного бога, що допомагає тримати Сонце на правильному шляху.

У грецькій мові термін *κυνικός* "собака" має зневажливий відтінок, асоціюється з нахабством, лестощами. Згідно з Гомером, собака – безсоромна тварина. Собаки Гадеса уособлюють непривітність світанку і сутінків, небезпечного і демонічного часу, коли бродять ворожі сили. Пес-чудовисько Цербер стереже вхід до підземного світу. В індусів мисливський пес – атрибут або супутник Індри; пес із чотирма очима уособлює Яму, бога мертвих. В ісламі собака символізує нечистоту; сприймається у функції сторожа; у японців – захист, страж; у майя собака, що несе факел, уособлює блискавку. У мітраїзмі, будучи психопомпом, собака пов'язаний із жертвою бика, і в цьому випадку зображується зі змією і скорпіоном. В Одіна (Водана) є дві собаки і два ворони як порадники. Пес-чудовисько Гармр охороняє вхід у підземний світ. У шаманізмі собака – посланник духів лісу. У шумеро-семітській міфології ця тварина асоціюється зі скорпіоном, змією і всіма рептиліями, що несуть зло, злісними і демонічними; у фінікійській іконографії собака супроводжує Сонце і є емблемою Гала, великого цілителя. [Кох, 1995, 215].

В українськомовному просторі термін *собака* відомий ще з давньоруського періоду (*собака*); фіксується він і в білоруській мові (*сабака*), а також у польських діалектах (*sobaka*). В українську мову, за даними етимологів, цей термін був запозичений із середньо-іранського *sabāka*, фарсі *sabah*, авестійського *spaka, spa*, мідійського *σπάκα*, у які потрапив з давньо-індійського *çvā*, грецького *κυνός*. [ЕСУМ 5, 339; Фасмер 3, 702-703].

У сучасній українській мові термін *собака* номінує такі поняття: "домашня тварина родини собачих, яку використовують для охорони, на полюванні та ін."; "хижий ссавець родини собачих"; перен. "зла, жорстока, недоброзичлива людина"; перен. рідковж. "той, хто досяг досконалості в чому-небудь; вміла спритна, завзята у чомусь людина" [СУМ 9, 430].

Зоотермін *собака* активно функціонує у сучасній українській мові, яскравим свідченням чого є фіксація цієї лексеми в українських фразеологізмах: *сидіти, як собака в човні* – "почувати себе незручно; турбуватися, хвилюватися, нервувати"; *і собака не гавкне* – "ніхто не зверне уваги, нікому і посумувати"; *боятися, як скаженого собаки* – "дуже боятися"; *голодний, як собака* – "дуже голодний"; *дивитися, як собака на висівки* – "дуже пильно, здивовано дивитися на щось"; *загребти, як собаку* – "поховати без обряду"; *ось де собака заритий* – "ось у чому суть справи"; *що й собаку не вдержиш* – "дуже холодно"; *хоч на хвіст лий собаці* – вульг. "дуже несмачний"; *собаку з`їсти* – "про те, хто є знавцем чого-небудь, має багатий досвід у чомусь" [СФУМ, 2008, 673-674].

Типовим для української мови є використання фразеологізмів із зоологічним терміном *собака* в художніх творах. Зауважимо, що ці фразеологізми іноді можуть виступати у функції обставини чи мати прислівникове значення. Наприклад:

"(Зозуля) – ...вона (Катря) родом з Чумаків і до Ковалів недавно перейшла. Та чи й перейшла вже зовсім? Може, вона там сидить, *як собака в човні*" [Кучер, 1960, 297];

"– Пустіє село, – знову задумано повторив дід. ...Остануться тут одні пани та хуторяни. Та й ті повиздихають без нас! – аж кинув поперед себе кулаки. – Еге, поки гладкий схудне – худого на цвинтар понесуть, *і собака не гавкне*". [Стельмах, 1986, 22];

"– О, дурненька Солошка співає! – кричали вони й мерщій тікали до хати, щоб не зустріла вона де їх, бо *боялися її, як скаженої собаки*". [Мирний, 1954, 55];

"– Поклади мене у віз із рибою. – Ай! Риба! По всій Польщі *люди голодні, як собаки*. Рибу розкрадуть, і пана... – То вези мене хоч на чорті – тільки вези!" [Довженко, 1958, 148];

"– Давно, бабо, порося здохло? – Язик тобі колякою, – накрила баба фартухом відро [з ковбасами]. – Щезни, чого витріщився, *наче собака на висівки*". [Мушкетик, 1960, 74];

"Тепер тільки зосталося їй піти за його мертвим трупом. Чи так кинути? Хай візьмуть – пошматують і *загребуть, як ту собаку*, без попа, без обряду церковного". [Мирний, 1954, 22];

"– Чіткої системи поглядів у тебе ще нема. *Ось в чому собака заритий*". [Головко, 1957, 124];

"– Один [фінн] каже: "Ну й *холодно* ж у нашому бліндажі, *хоч собак гони*. Давай оцю сосонку звалимо та натопимо". [Тютюнник, 1964, 29];

"– Не борщ, а кисла юшка, *хоч на хвіст лий собаці*!" [Козланюк, 1946, 43].

Активно вживається цей зоотермін і в російськомовній фразеології, зокрема: *лев остается львом, даже если ослабли его когти, собака остается собакой, даже если она выросла среди львов; собака, что не кусает, издалека лает; балованная собака становится щенком; дикая собака на ветер лает. Вольно собаке и на владыку брехати; злая собака теряет свои зубы, льстивый человек лишается своего достоинства; как собака, на сене лежит: и сама не ест, и другим не дает; одна собака залает впустую – остальные подхватят всерьез; со страху собака и на пень лает; собака в своей конуре сильна; собака и во сне рычит; собака кого пугается, на того и кидается; если в горах нет тигра, то и собака зовется царем; на берегу собака утащит крокодила, в воде крокодил собаку; оденешься в лохмотья – так на тебя и собака бросается; собака похожа на того, кто дал ей имя; и своя собака иногда кусает; когда приходит смерть – и собака бежит в храм; кормил осел собаку сеном, а собака осла – медом, – и оба остались голодними; стар – что собака, а мал – что щенок; на своей улице и собака – тигр; голодная собака становится дикой.* [16].

Зоологічний термін *собака* активно вживається і в сленговій мові, номінуючи "електричку, міський потяг". Ця лексема функціонує і як елемент злодійського жаргону (мови феня) у значенні "ручний, з двома колесами візок". У жаргоні шулерів лексема *собака* позначає "кредитний квиток номіналом у сто карбованців". У мові сибірських

каторжників цей термін ідентифікує "дзвін, який "гавкає", скликаючи всіх каторжників на роботу".

Дослідження терміна собака уможливлює з`ясування історії походження, поширення та побутування самої реалії і відповідного терміноелемента; допомагає створити уявлення про взаємозв`язок людини та тварини на основі історико-культурних пам`яток і мовного матеріалу; дає можливість ознайомитися із зоологічною термінологією не лише як із складником біологічної науки, але й дослідити її в лексико-морфологічному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Арістотель Стагірит.* Історія тварин. / Пер. В. П. Карпова. Під ред. Б. А. Старостина. – М.: РГГУ, 1996. – 528 с.
2. *Білодід І.К.* Словник української мови. – К.: Наукова думка, 1978. – Т. 9. – 896 с.
3. *Варрон М.Т.* Сільське господарство. – М.-Л.: АН СРСР, 1963. – 328 с.
4. *Головко А.* Артем Гармаш. – К.: Дніпро, 1957. – 281 с.
5. *Довженко О.* Поема про море. – К.: Прогресс, 1958. – 269 с.
6. *Козланюк П.* Мандрівники. – К.: Дніпро, 1946. – 129 с.
7. *Кох Р.* Книга символов. Эмблемата. – М.: Золотой век, 1995. – 368 с.
8. *Кучер В.* Трудна любов. – К.: Радянський письменник, 1960. – 397 с.
9. *Мирний П.* Палійка. – К.: Український письменник, 1954. – 105 с.
10. *Мирний П.* Хіба ревуть воли, як ясла повні. – К.: Наукова думка, 1954. – 370 с.
11. *Мушкетик Ю.* Чорний хліб. – К.: Український письменник, 1960. – 108 с.
12. *Старобогатов Я.И.* Принципы оценки ранга высших таксонов. – М.: Наука, 1990. – 182 с.
13. *Стельмах М. П.* Хліб і сіль. – К.: Український письменник, 1986. – 594 с.
14. *Тютюнник Г.* Вир. – К.: Наукова думка, 1964. – 256 с.
15. http://www.wisdoms.ru/poslovizi_i_pogovorki

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови. У 7 т. / За ред. О.С. Мельничука. – К.: Наукова думка. – Т. 1. – 1982. – 631 с.; Т. 2. – 1985. – 570 с.; Т. 3. – 1989. – 549 с.; Т. 4. – 2003. – 653 с.; – Т. 5. – 2006. – 703 с.; Т. 6. – 2012. – 566 с.

СУМ – Словник української мови. – К.: Наукова думка. – Т. 1. – 1970. – 799 с.; Т. 2. – 1971. – 550 с.; Т. 3. – 1972. – 744 с.; Т. 4. – 1973. – 840 с.; Т. 5. – 1974. – 840 с.; Т. 6. – 1975. – 832 с.; Т. 7. – 1976. – 723 с.;

Т. 8. – 1977. – 927 с.; Т. 9. – 1978. – 916 с.; Т. 10. – 1979. – 658 с.; Т. 11. – 1980. – 699 с.

СФУМ – Словник фразеологізмів української мови. / Відп. редактор В.О. Винник. – К.: Наукова думка, 2008. – 1097 с.

Фасмер – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. / Пер. с нем. и доп. О.Н. Трубачева. – М.: Прогресс. – Т. 1. – 1964. – 562 с.; Т. 2. – 1967. – 671 с.; Т. 3. – 1971. – 827 с.; Т. 4. – 1973. – 855 с.

Стаття надійшла до редакції 26. 04.13.

Загоруйко А. А., студ.
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченка

ЗООНИМ "СОБАКА" И ОСОБЕННОСТИ ЕГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ В ЛИНГВОКУЛЬТУРОМ ПРОСТРАНСТВЕ РАЗНІХ НАРОДОВ

В статье рассмотрен зоологический термин "собака", а именно история его происхождения, функционирования и трактовка в лингвокультурном пространстве разных народов; исследован процесс адаптации термина "собака" в украинском языке.

Ключевые слова: *зоологическая терминология, психопомп, фразеологизм, адаптація*

ZagoruikoA.A., stud.,

FUNCTIONING OF THE TERM "DOG" IN UKRAINIAN LANGUAGE

The article gives information about the zoological term "dog" and namely about the history of its origin, function, and interpretation in lingua-cultural area of different nations; the adaptation of the term "dog" was investigated in Ukrainian language.

Keywords: *a zoological terminology, a psyhopomp, a phraseologism, an adaptation.*

УДК 811.14’02

Звонська Л.Л., д.філол.н., проф.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПОЕЗІЯ СОЛОНА У ЛІНГВОПРАГМАТИЧНОМУ ВИМІРІ

У статті досліджується поетична спадщина Солона як суспільно-політичного діяча Афін періоду формування демократії, висвітлюються вербальні засоби маніфестації громадянських, філософських та етичних ідей поета.